

4. Современные проблемы методики биологии и экологии в школе и в вузе / Данилова О.В., Морозюк С.С., Мотузный В.А. и др. // Материалы Междунар. научно-практической конференции. – М.: Просвещение, 1997. – 120 с.
5. Трайтак Д.И. Проблемы методики обучения биологии / Д.И. Трайтак. – М.: Мнемозина, 2002. – 304 с.

УДК 378:616

Лебедь Ю.Ф.

**Харківський національний медичний університет
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ
В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Заклад вищої освіти, скорочено ЗВО, виш (до прийняття Закону України “Про освіту” (Закон України про освіту від 05.09.2017 року № 2145-VIII [4]) застосовувався термін вищий навчальний заклад, а також вживалися скорочення ВНЗ, виш [10, с. 540], вуз) – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [3].

У відповідності з класифікацією, запропонованою Є. О. Клімовим [6], коло сучасних професій можна розділити на 5 основних типів:

1. «Людина – природа»
2. «Людина – техніка»
3. «Людина – знакова система»
4. «Людина – художній образ»
5. «Людина – людина»

Класифікація, яку запропонував російський учений Є. О. Клімов, відносить працівника медичного ЗВО до типу «Людина – людина». В цьому типі головним, ведучим предметом праці Є. О. Клімов відзначає людей: лікарів, учителів, психологів, перукарів, екскурсоводів, менеджерів, керівників художніх колективів та інших. Радянський психолог говорив про те, що для успішної діяльності представникам цього типу потрібно навчитися встановлювати й підтримувати контакти з людьми, розуміти їх, розбиратися в їхніх особливостях, а також опановувати знання у відповідній області.

У своїй статті Є. О. Клімов наводить короткий перелік якостей, які є важливими в роботі людей типу «Людина – людина». Це:

- стійкий гарний настрій у процесі роботи з людьми;
- потреба у спілкуванні;
- здатність розуміти наміри, помисли, настрої людей;
- уміння швидко розбиратися у взаєминах людей;
- уміння знаходити спільну мову з різними людьми.

Більшості з нас потрібно взаємодіяти з людьми кожного дня. Щоб насолоджуватися життям, треба зробити цю взаємодію ефективною і гармонічною. Так, за О. О. Леонтьєвим, будь-яка людська діяльність неможлива поза спілкуванням [6, с. 8]. А спілкування, в свою чергу, Л. В. Пляка у фармацевтичній енциклопедії [8] визначає як складний, багатоплановий процес установалення та розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами у спільній діяльності, і

який містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння партнера.

Л. В. Пляка наголошує на тому, що у процесі спілкування відбувається моральне та інтелектуальне збагачення людини, яке розширює загальний світогляд, мислення, сприймання, дозволяє розвиватися їй як особистості. Вербальне (словесне) спілкування, яке відбувається за допомогою усної чи письмової мови, допомагає людям обмінюватися думками, розуміти одне одного, взаємодіяти. Невербальне спілкування відбувається мимовільно, за допомогою міміки, жестів, поз, інтонації. Для розуміння невербальних засобів спілкування необхідне спеціальне навчання.

Проблема ж мовленнєвого спілкування у загальній сукупності явищ індивідуального розвитку особистості є актуальною і своєчасною. Актуальність дослідження цієї проблеми суттєво зростає у зв'язку з перебудовою системи освіти у сучасній Україні. Соціальний запит ставить високі вимоги до професійної підготовки працівника медичного ЗВО та визначає мовленнєву культуру майбутнього фахівця як одну з актуальних проблем сучасної вищої освіти. В останні роки особлива увага приділяється культурі мовленнєвого спілкування як базовому структурному компоненту культури працівника медичного ЗВО у професійній діяльності.

За Л. А. Руденко [9], проблеми спілкування знайшли висвітлення в психолого-педагогічних і соціальних дослідженнях Б. Г. Ананьєва, Г. М. Андреевої, Г. Балла, А. Барташева, А. Бодалева, М. Боришевського, А. Валицької, Г. Васяновича, А. Дробницького, А. Киричука, О. Леонтьєва, С. Максименко, В. Рибалки, І. Риданової, С. Рубінштейна, В. Семиченко, М. Скиби, В. Сухомлинського, В. Тесленко, Н. Хворостовської та інших; в працях К. Богатирьова, І. Зязюна, В. Лівенцової, М. Пірен, Л. Савенкової, Т. Чмут розкриваються питання формування стилю міжособистісної взаємодії, готовності до особистісно орієнтованого спілкування; питання культури спілкування досліджували І. Афанасьєв, В. Грехньов, В. Малахов, І. Сайтарлі та інші; різні аспекти формування комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки висвітлені в публікаціях Т. Адамьянц, Л. Василевської-Скупої, М. Василенко, Т. Ганніченко, К. Глушенко, Д. Годлевської, Н. Грищенко, Л. Дарійчук, Т. Дементьєвої, М. Ісаєнко, Т. Коноваленко, В. Кручек, А. М. Новікова; проблеми формування комунікативної культури фахівців різного профілю у вищих навчальних закладах досліджували В. Барковський, А. Бовдір, І. Виник, О. Гаврилюк, В. Дубова, В. Червона, Г. Петрук, Ю. Юсеф.

Т. І. Ханецька [12, с. 4], відзначає таких представників психологічної галузі, які розробили методологічні підходи до вирішення проблеми культури мовленнєвого спілкування, визначили функціональну та рівневу організацію спілкування: К. О. Абульханову-Славську, Г. М. Андрееву, О. О. Бодальова, Л. П. Буєву, П. Я. Гальперіна, В. В. Давидова, М. С. Кагана, В. О. Кан-Каліка, М. І. Лісіну, О. М. Леонтьєва, О. О. Леонтьєва, Б. Ф. Ломова, С. Д. Максименко, Б. Д. Паригіна та інших. Також вона називає Л. С. Виготського, І. О. Зимню, О. М. Леонтьєва, О. О. Леонтьєва, А. Р. Лурію, С. Л. Рубінштейна та інших, як тих, хто досліджували мовлення як одну з форм існування свідомості людини, як засіб спілкування, а також як тих, хто вивчили особливості мовленнєвого спілкування та висловлювання як його мінімальну цілісну одиницю. Лінгвістична наукова література, яка розкривала питання щодо особливостей культури спілкування,

мовлення та мовленнєвого спілкування, за Т. І. Ханецькою, представлена такими іменами: Н. Д. Бабичем, Н. Н. Вербовою, Б. М. Головіним, О. М. Головіною, С. Ф. Івановою, М. Н. Курбатовим, М. Н. Ночевником, В. З. Урною, М. А. Чернишевою та іншими. Б. В. Бушелева, В. С. Гозман, О. Б. Добрович, В. А. Кан-Калік та інші у авторефераті Т. І. Ханецької подаються як науковці, які розглядали культуру спілкування та культуру мовленнєвого спілкування особистості більшою мірою у науково-педагогічному значенні як вихованість особистості та вміння вести розмову.

Питання формування культури спілкування в медичній сфері є недостатньо висвітленим.

Так А. С. Хехтель [13] в своїй розвідці «Лингвометодические основы обучения культуре профессионального общения студентов медицинских специальностей» приходять до висновків, що проведене теоретико-методичне дослідження дозволило обґрунтувати сукупність положень, які визначають зміст і особливості формування і розвитку особистості в процесі оволодіння мовленнєвими нормами лікаря-практика з опорою на лінгвометодичні основи навчання культурі професійного спілкування з урахуванням специфіки професійно значущих комунікативних ситуацій. Також було зазначено, що результативність і успішність навчання культурі професійного спілкування студентів медичного профілю визначають учбові стратегії, технології, комплексне методичне забезпечення навчальної дисципліни.

У навчально-методичному посібнику «Биомедицинская этика и коммуникации в здравоохранении» [1] розглядаються предмет, основні принципи і проблеми біомедичної етики. Викладаються сутність і змістові аспекти сучасної медичної деонтології. Розкриваються своєрідність, організація і способи комунікації в охороні здоров'я. Посібник призначений для студентів закладів вищої освіти, що навчаються за медичними спеціальностями, при вивченні дисципліни «Біомедична етика і комунікації в охороні здоров'я». Також цей посібник спрямований на методичний супровід самостійної роботи студентів при вивченні навчальної дисципліни «Біомедична етика і комунікації в охороні здоров'я» і покликаний виконувати роль навігатора у величезному морі інформації з питання щодо формування культури спілкування у медичному ЗВО.

Спілкування у медичному ЗВО – це професійне спілкування працівника медичної освіти з усіма учасниками навчально-виховного процесу, яке спрямоване на створення оптимальних умов для здійснення мети, завдань виховання і навчання.

Культура такого спілкування включає загальну культуру людини, психолого-педагогічні знання, вміння та навички, відповідний емоційний настрій та спрямованість викладача на ефективну діяльність.

Як зазначає А. М. Новіков, гуманістична сутність освіти полягає не тільки в розвитку здібностей, особистих і професійно важливих якостей майбутніх фахівців, а й у допомозі людині в саморозвитку і духовному зростанні [7, с. 45].

Професійна підготовка майбутніх фахівців в українських освітніх медичних закладах орієнтується насамперед на Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, яка проголошує освіту стратегічним ресурсом «соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, підвищення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення

міжнародного авторитету і формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості” [2].

Сучасна педагогічна наука вимагає пошуку інноваційних підходів в навчальному процесі з метою створення умов для формування і розвитку цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації та самореалізації в суспільстві. Впровадження педагогічних інновацій має виходити насамперед із чітко сформульованих освітніх цілей. А. М. Новіков визначив три спільні завдання освіти в сучасному суспільстві:

1. Створення умов для оволодіння особистістю істинно людською, в тому числі і професійною діяльністю для включення цієї особистості в суспільно корисну працю відповідно до її інтересів та здібностей.

2. Виховання громадян – соціально активних, творчих членів суспільства, які опанували систему загальнолюдських і національних цінностей і ідеалів, здатні до перетворення виробництва, виробничих, економічних і суспільних відносин, участі в управлінні; які володіють почуттям громадянської відповідальності за своє життя і життя своєї сім'ї, за результати своєї діяльності, за збереження природи, за долю країни і світу.

3. Задоволення поточних і перспективних потреб виробництва в економічній, соціальній, культурній та інших сферах кваліфікованими фахівцями, які відповідають вимогам гуманітарного, соціального і науково-технічного процесу, які мають широкий загальний і професійний кругозір, професійну мобільність.

У цьому контексті професійну освіту слід націлювати на виховання у студентів готовності до співпраці, ініціативності, розвиток їх творчих здібностей, толерантності, вдосконалення вміння вести діалог, шукати змістовні компроміси, самостійно вчитися, а також на формування високого рівня професійної культури, важливим компонентом якої є комунікативна культура особистості.

Професійно-комунікативна культура майбутнього спеціаліста-медика передбачає наявність у нього відповідних моральних якостей, здатності до творчості, професійних знань, умінь і навичок, серед яких значне місце належить культурі спілкування, адекватному донесенню інформації і т. п.

Підготовка молоді до професійної діяльності в медичних ЗВО в умовах сучасних ринкових відносин вимагає активізації навчально-пізнавальних можливостей студентів. Ефективність і сила впливу на свідомість майбутніх фахівців залежить від професійних умінь і стилю роботи викладача. Заохочення студентів до дискусії і питань створює в аудиторії більш демократичну, творчу, емоційну атмосферу. Використання працівниками медичних ЗВО сучасних технологій оптимізує навчально-виховний процес, адже заняття повинні захоплювати, стимулювати інтерес і мотивацію, навчати самостійного мислення і виробляти захопленість майбутньою професією.

Працівникам вищих медичних установ доцільно звертати увагу учасників навчально-виховного процесу на істотні особливості майбутньої професії, прояв професійної культури при виконанні виробничих функцій і на культуру спілкування як феномен соціальної діяльності.

На практичних заняттях бажано акцентувати увагу на усвідомленні складності і багатогранності майбутньої діяльності в медичній галузі, на загальнолюдських морально-етичних і професійних нормах поведінки, на створенні і усвідомленні власних систем цінностей. Характер практичних занять передбачає використання творчих завдань і вправ, тестів, самооцінки, ділових і

рольових ігор, ситуативних дій, тренінгів, проектування реальної діяльності. Все це за умови досить високого рівня професійної культури працівника медичного ЗВО сприяє розвитку комунікативної культури та ефективності міжособистісної взаємодії майбутніх медичних фахівців, їх оперативності та гнучкості у вирішенні складних ситуацій, умінь протистояти психологічним труднощам і т. п.

Отже, розвиток культури спілкування працівників медичних ЗВО як компонента їх професійної компетентності передбачає:

- вдосконалення особистісних і професійних якостей;
- формування умінь конструктивно спілкуватися на всіх етапах виробничого процесу, встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми з урахуванням вікових, статусних та соціально-культурних характеристик;
- адекватне та ефективне використання невербального і вербального каналів спілкування в професійній діяльності;
- подолання комунікативних бар'єрів;
- володіння способами саморегуляції і самоконтролю в процесі міжособистісної комунікативної взаємодії, вироблення навичок професійного ведення діалогу і т. п.

З огляду на вищевикладене, комунікативну культуру працівника медичного ЗВО ми визначаємо наступним чином: це складне утворення особистості як суб'єкта професійної діяльності, яке одночасно є умовою реалізації професійної компетентності в комунікативній діяльності і засобом особистісного і професійного зростання. Культура спілкування ґрунтується на професійних знаннях і комунікативних вміннях, навичках професійного спілкування, соціально-особистісному досвіді і детермінується індивідуальними якостями особистості, необхідними для успішного виконання професійної діяльності. Одночасно вона забезпечує ступінь соціальної активності особистості, соціальну значимість норм її поведінки, застосування відповідних засобів комунікативної діяльності.

Отже, формування культури спілкування в медичних закладах вищої освіти пропонуємо здійснювати з урахуванням наступних положень:

- професійна підготовка повинна керуватися культурологічним, аксіологічним, компетентнісним, особистісно-орієнтованим, діяльнісним підходами до навчання і орієнтуватися на формування умінь ефективно взаємодіяти в професійній сфері, запобігати конфліктам і в разі необхідності конструктивно їх вирішувати;
- підготовка ефективна, якщо вона здійснюється системно і ґрунтується на функціональних обов'язках працівника медичного ЗВО, а під час навчання прогностично враховуються особливості професійної діяльності;
- параметри якості комунікативних умінь і навичок працівників медичних ЗВО зростають, якщо в процесі професійної підготовки раціонально використовуються новітні педагогічні технології, здійснюється взаємозв'язок естетичних, психологічних, культурологічних знань і професійних умінь, особистісних цінностей суб'єктів медичних ЗВО, а також враховуються міжнародні вимоги до професійної компетентності кваліфікованих фахівців

ЛІТЕРАТУРА

1. Биомедицинская этика и коммуникации в здравоохранении : учебно-методическое пособие / [А. Т. Щастный, В. С. Глушанко, С. П. Кулик, Т. В. Мишаткина, А. А. Герберг, М. Г. Королёв, И. А. Мартинкевич, А. М. Мясоедов, Н. У. Тиханович, А. Л. Церковский и др.] ; под ред. А. Т. Щастного. — Витебск : ВГМУ, 2018. — 310 с.

2. Валицкая А. П. Философские основания современной парадигмы образования / А. П. Валицкая. — Педагогика. — 1997. — № 3. — С. 15–19.
3. Закон України “Про вищу освіту” (від 1 липня 2014 року № 1556-VII, Редакція від 28.09.2017) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Закон України “Про освіту” (від 05.09.2017 року № 2145-VIII) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. — Х. : НФаУ, 2011. — 132 с.
6. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Климов — М. : Издательский центр “Академия”, 2004. — 304 с.
7. Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. — М. : Эгвес, 2008. — 136 с.
8. Пляка Л. В. Спілкування [Електронний ресурс] / Л. В. Пляка // Фармацевтична енциклопедія. — Режим доступу : <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/6185/spilkuvannya>.
9. Руденко Л. А. Формирование коммуникативной культуры будущих специалистов в контексте инновационной образовательной деятельности / Л. А. Руденко // Отечественная и зарубежная педагогика. — 2014. — С. 114-122.
10. Словник української мови : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні]; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. — Київ : Наук. думка —. — Т. 1 : А-В / ред. тому: П. Й. Горецький [та ін.]. — 1970. — XXVII, 799 с.
11. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник / М. М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 224 с.
12. Ханецька Т. І. Формування культури мовленнєвого спілкування у професійній діяльності майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Т. І. Ханецька. — Київ, 2009. — 25 с.
13. Хехтель А. С. Лингвометодические основы обучения культуре профессионального общения студентов медицинских специальностей : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (русский язык, уровень профессионального образования)” / А. С. Хехтель. — Москва, 2008. — 21 с.

УДК 378.147(477)-054.62

Lysanets Yu.V., Bieliaieva O.M.

Ukrainian Medical Stomatological Academy, Poltava

Anthony Robinson

CELTA visiting lecturer, York, United Kingdom

INTERACTIVE STRATEGIES IN MEDICAL EDUCATION

У статті досліджено методологічний потенціал інтерактивного підходу в контексті викладання англійської мови за професійним спрямуванням у медичному виші. Дослідження може бути цікавим викладачам англійської мови як іноземної у медичних вишах, а також фахівцям з інших професійних галузей, у процесі планування навчальних занять та розробки навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: *інтерактивний підхід, електронна платформа, комунікативні навички, англійська мова за професійним спрямуванням.*

The article examines the methodological potential of interactive approach in the context of teaching English for Professional Purposes at a medical university. The research may be of interest to ESOL teachers who train medical students, as well as to educators from other academic contexts, in the process of planning of training sessions and developing teaching materials.

Keywords: *interactive learning, digital education platform, communication skills, English for Professional Purposes.*

В статтє исследован учебно-методологический потенциал интерактивного подхода в контексте преподавания английского языка для профессиональных целей